

Toruń 04. 04. 2024 r.

Prof. dr hab. Justyna Olszewska-Świetlik
Katedra Technologii i Technik Sztuk Plastycznych
Wydział Sztuk Pięknych
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Recenzja w postępowaniu habilitacyjnym Pani dr Moniki Marii Stachurskiej

Do recenzji przedstawiono komplet wymaganych dokumentów: wniosek przewodni, dane wnioskodawcy, kopię dokumentu potwierdzającego posiadanie stopnia doktora, autoreferat z opisem kariery zawodowej oraz istotnej aktywności naukowej i artystycznej z kopiami dokumentów potwierdzającymi określone osiągnięcia, wykaz osiągnięć naukowych i artystycznych, stanowiących znaczny wkład w rozwój dyscypliny sztuki piękne i konserwacja dzieł sztuki.

Sylwetka Habilitantki

Pani dr Monika Stachurska ukończyła studia magisterskie w 2003 roku na kierunku konserwacja i restauracja dzieł sztuki, specjalność konserwacja i restauracja tkanin zabytkowych na Wydziale Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki ASP w Warszawie. Praca magisterska napisana pod opieką naukową prof. Heleny Hryszko pt. „, Konserwacja i restauracja chorągwi procesyjnej z przedstawieniem Matki Bożej z Dzieciątkiem z klasztoru OO. Dominikanów w Lublinie, Polska 1618 r.” została wyróżniona przez Generalnego Konserwatora Zabytków oraz Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków w konkursie na najlepsze prace studialne, naukowe i popularyzatorskie dotyczące ochrony zabytków i muzealnictwa. Dodatkowo wykonała aneks artystyczny do dyplomu pod kierunkiem prof. Stanisława Andrzejewskiego w pracowni Tkaniny Artystycznej na Wydziale Malarstwa ASP w Warszawie. Prace artystyczne prezentowała na kilku wystawach.

W 2014 roku otrzymała tytuł doktora sztuk plastycznych. Pani dr Monika Stachurska za rozprawę doktorską pt.: „Między harmonią a materią” - problematyka konserwacji późnogotyckiej, haftowanej preteksty ornatu ze Skarbcza jasnogórskiego”, której promotorką była prof. Helena Hryszko, otrzymała nagrodę Generalnego Konserwatora Zabytków oraz Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków. Karierę zawodową Pani dr Monika Stachurska związała z Katedrą Konserwacji i Restauracji Tkanin Zabytkowych na Wydziale Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki, ASP w Warszawie. Zatrudniona była na stanowisku asystenta, a od 2015 roku jako adiunkta. Od 2018 roku prowadzi także jednoosobową działalność gospodarczą zajmującą się konserwacją tkanin zabytkowych.

Na uwagę zasługuje pełnienie przez Panią dr Monikę Stachurską funkcji administracyjnych takich jak kierownik katedry w latach 2016–2020 oraz prodziekan WKiRDS ASP w Warszawie ds. jakości kształcenia (kadencja 2020-2024). Udzielała się także pracując w wydziałowych i uczelnianych komisjach i zespołach.

W działalności dydaktycznej oprócz prowadzenia autorskich zajęć brała czynny udział w kreowaniu i uaktualnianiu treści kształcenia na studiach specjalności Konserwacja i Restauracja Tkanin Zabytkowych. Należy podkreślić, że Wydział Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki ASP w Warszawie jest prekursorem powstania w Polsce tej unikatowej specjalności. Pod jej opieką naukową powstało dziewięć dyplomowych prac konserwatorskich, a następnych pięć jest realizowanych. Była również promotorką czterech prac teoretycznych do dyplomów magisterskich. Kilka z tych prac zostało nagrodzonych lub wyróżnionych w ogólnopolskich konkursach. Była promotorem pomocniczym w dwóch przewodach doktorskich. Wiedzę w zakresie jakości kształcenia pogłębiała na ogólnopolskich seminariach i szkoleniach. Pani dr Monika Stachurska angażowała się w organizację konferencji, sesji naukowych, wystaw i warsztatów. Zajmuje się przede wszystkim konserwacją oraz badaniami technologii i techniki wykonania tkanin.

Za osiągnięcia dydaktyczne, artystyczne i organizacyjne oraz wkład w rozwój popularyzowania konserwacji i restauracji dzieł sztuki w Polsce i na świecie była wielokrotnie nagradzana przez Rektora Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie.

Ocena osiągnięć naukowych i artystycznych, stanowiących znaczny wkład w rozwój dyscypliny sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki

Działalność naukowa oraz artystyczno-konserwatorska Pani dr Moniki Stachurskiej dotyczy zagadnień konserwacji, badań i określenia technologii i techniki wyrobów tekstylnych. Prace

konserwatorskie przy obiektach zabytkowych wymagają indywidualnego podejścia i wytyczenia programu prac. Konserwator dzieł sztuki musi cechować się interdyscyplinarną wiedzą oraz stale pogłębiać swoje umiejętności. Każdy obiekt to nowe problemy do rozwiązania. Pani dr Monika Stachurska swoją drogę zawodową związała z pierwszą w Polsce Katedrą Konserwacji i Restauracji Tkanin Zabytkowych, kształcąca konserwatorów na specjalności: Konserwacja i Restauracja Tkanin Zabytkowych. Konserwacja zabytkowych tkanin wymaga rozległej wiedzy oraz specyficznych umiejętności. W autoreferacie Pani dr Monika Stachurska w sposób wnikliwy z dużym znanstwem przedstawiła zakres jej działalności. Łączy ona zarówno badania dzieł sztuki, określenie technologii i technik wykonana dzieła oraz realizacje konserwatorskie. Podziela jej poglądy dotyczące świadomości na temat znaczenia wiedzy z zakresu technologii i techniki wykonania zabytku, która pozwala odpowiednio zaplanować działania konserwatorskie oraz ochronne. Znajomość technologii i techniki nie pozostają bez wpływu przy klasyfikacji dzieła, określaniu datowania oraz jego pochodzenia.

Pani dr Monika Stachurska jest autorką rozdziałów w 9 opublikowanych monografiach w tym po uzyskaniu stopnia doktora 4. Kolejne 2 publikacje zostały złożone do druku. Napisała samodzielnie lub we współautorstwie 6 artykułów w krajowych i zagranicznych czasopismach (po habilitacji 4 oraz jeden złożony do druku).

Na uwagę zasługuje artykuł w renomowanym zagranicznym czasopiśmie naukowym *Microchemical Journal* o IF 4.8. Habilitantka we współpracy z innymi naukowcami zaprezentowała w nim możliwości zastosowania nowatorskiej metody identyfikacji barwników: czerwonych, żółtych oraz niebieskiego indyga. Metoda ta może znaleźć zastosowanie w identyfikacji barwników organicznych użytych do barwienia zabytkowych tkanin jedwabnych ze względu na jej selektywność i czułość. To istotne zalety metody ze względu na fakt zarówno precyzyjnego określenia rodzaju barwnika jak i niewielkiej ilości materiału potrzebnego do analizy, co w przypadku obiektów zabytkowych jest niezbędne. Nadmieniam, że konserwator jest zazwyczaj pomysłodawcą tego rodzaju publikacji i osobą inicjującą współpracę z naukowcami z innych dziedzin. (B. Witkowski, M. Ganeczko, H. Hryszko, M. Stachurska, T. Gierczak, M. Biesaga, „Identification of orcein and selected natural dyes in 14th and 15th century liturgical paraments with high-performance liquid chromatography coupled to the electrospray ionization tandem mass spectrometry (HPLC-ESI/MS/MS)”, *Microchemical Journal*, 133 (2017):370–379).

Habilitantka prezentowała wyniki badań wygłaszając referaty na licznych konferencjach krajowych i międzynarodowych razem 27. Po uzyskaniu stopnia doktora brała udział w 16 konferencjach naukowych w tym 7 międzynarodowych.

Była laureatką grantu promotorskiego. Po uzyskaniu stopnia doktora Habilitantka w latach 2014–2018 była głównym wykonawcą w grantie Opus 5, finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki (część publikacji z wyżej wymienionych prac została wskazana jako główne osiągnięcie i podstawa ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, dlatego zostanie omówione w dalszej części recenzji). W 2023 brała udział w pracach badawczych dotyczących inwentaryzacji zespołu ubiorów i fragmentów tkanin pochodzących z pochówków w kryptach kościoła św. Ducha w Wilnie w ramach programu „Polskie dziedzictwo kulturowe za granicą – wolontariat finansowanego przez Narodowy Instytut Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą Polonika. W latach 2008-2011 uczestniczyła w badaniach nici z oplotem metalowym w ramach projektu MATLAS „Nowoczesne metody inżynierii materiałowej w diagnostyce dzieł sztuki po renowacji metodą impulsowego promieniowania laserowego”: finansowany przez Islandię, Lichtenstein i Norwegię w ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego. Grant realizowany był na Wydziale Inżynierii Materiałowej Politechniki Warszawskiej we współpracy z Instytutem Optoelektroniki WAT, Międzyuczelnianym Instytutem Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki ASP w Warszawie i Norweskim Instytutem Badań Nad Dziedzictwem Kultury (NIKU).

Doniosłym zadaniem realizowanym przez dr Stachurską było powierzenie jej roli kierownika prac badawczych i konserwatorskich artefaktów pochodzących z grobu i relikwiarza bł. Jakuba Strzemię (zm. 1409 r.), z Sanktuarium bł. Jakuba Strzemię w Haliczu na Ukrainie. W tym projekcie podobnie jak w innych wdrożona została zasada poprzedzenia prac konserwatorskich wnikliwymi badaniami określającymi technologię i technikę wykonania wyrobów tekstylnych. Należy nadmienić, że pod pojęciem określenie technologii i techniki kryje się cały zestaw wielodyscyplinarnych działań. Istotnym w projekcie było rozpoznanie tkanin z pierwotnego pochówku Jakuba Strzemię od tych dodanych w późniejszym czasie. Udało się określić pochodzenie tkanin i ich datowanie. Ta realizacja wskazuje kompetencje Habilitantki do kierowania zespołem oraz rozwiązywania skomplikowanej problematyki konserwatorskiej przy drogocennych zabytkach. W kręgu jej zainteresowań są głównie obiekty powstałe w średniowieczu. Prowadziła samodzielnie lub w zespole badania materiałów oraz technologii i techniki, a także prace konserwatorskie przy różnorodnych zabytkach wykonanych z tkanin. W jej dorobku odnajdziemy wykonanie badań i konserwacji różnorodnych dzieł ze szczególnym

naciskiem na okres średniowiecza. Zajmowała się także tkaninami archeologicznymi. Wykonała na przykład analizy i konserwacje haftowanego nakrycia głowy ozdobionego metalowymi pająkami pochodzącego z czaszki wydobytej z pochówku przy kolegiacie Narodzenia NMP w Wiślicy.

W ostatnich latach Pani dr Monika Stachurska zajęła się pracami nad badaniami i konserwacją relikwii z obozu koncentracyjnego Auschwitz Birkenau. Realizacja dotyczyła rozpoznania rodzaju tkanin stosowanych do wykonania naszywek na więziennych bluzach. Wyniki przeprowadzonych prac uzupełniły bazę danych dotycząca rodzaju materiałów obiektów muzealnych gromadzonych przez Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu.

Powierzono jej wraz z zespołem konserwację tekstylnych pamiątek po Ojcu Świętym Janie Pawle II z Parafii Katedralnej pw. Wniebowzięcia NMP W Kielcach. Wymagała ona także przygotowania projektu manekina do ekspozycji ubioru papieża.

Pani dr Monika Stachurska zajmowała się pracami konserwatorskimi samodzielnymi lub zespołowymi między innymi takich obiektów jak: stanik sukni kobiecej z 2. poł. XVIII w. ze zbiorów Museum der Stadt Alzey, Niemcy, XVI-wiecznej, haftowana preteksta ornatu ze zbiorów Skarbca Jasnogórskiego, XVIII – wieczne tekstylne obicia ścienne z Sypialni Króla, XVIII w. z Pałacu w Wilanowie, sztandary z malowanymi polami z lat 20. XX wieku z Muzeum Wojska Polskiego, z kościoła pw. św. Floriana Męczennika w Mogielnicy, haftowany ornat Niemcy, XVIII w. ze zbiorów Schloss Vollrads, Niemcy. Należy zaznaczyć, że każdy obiekt wymagał zróżnicowanych zabiegów konserwatorskich oraz w niektórych przypadkach zaprojektowania sposobu przechowywania tkanin. Prace w zależności od ich złożoności i ilości zabytków trwały średnio od kilku do kilkunastu miesięcy, co obrazuje czasochłonność i złożoność zabiegów. Przedstawiona przez Habilitantkę dokumentacja dorobku liczy 77 stron, natomiast w przypadku prac konserwatorskich zabrakło omówienia chociaż, w krótkiej notce najistotniejszej problematyki konserwatorskiej prezentowanych zabytków. Zakres wykonanych prac oceniałam na podstawie dołączonej dokumentacji fotograficznej.

Pani dr Monika Stachurska, na Uniwersytecie Sztuki Stosowanej, Instytut Restauracji i Konserwacji Zabytków w Wiedniu (Universität für angewandte Kunst w Wiedniu, Institut für Konservierung und Restaurierung) w ramach programu Erasmus + Staff Mobility for Teaching prowadziła wykłady na temat badań i konserwacji tkanin, projektów badawczych oraz programu studiów. Prowadziła także wykłady na zaproszenie Wydziału Chemii Uniwersytetu Warszawskiego.

Analizując dorobek i zdobyte doświadczenie Habilitantki stwierdzam, że dysponuje ona rozległą ekspercką unikatową wiedzą na temat szeroko pojętych zagadnień dotyczących zabytków tkactwa. Jej umiejętności doceniane są przez liczne instytucje w kraju i za granicą. Pani dr Monika Stachurska współpracuje z licznymi instytucjami kościelnymi oraz placówkami muzealnymi takimi jak na przykład: Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, Muzeum Wojska Polskiego, Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu, Museum der Stadt Alzey (Niemcy) oraz liczne parafie.

Wyroby tekstylne to bardzo zróżnicowane zabytki zarówno pod względem zastosowanych materiałów jak i ich przeznaczenia. Wymagają one od konserwatora wszechstronnej wiedzy, przygotowania i doświadczenia. Uważam, że sylwetka naukowa i konserwatorska Pani dr Moniki Stachurskiej wskazuje na jej nieprzeciętną wiedzę dotyczącą znawstwa zabytków tekstylnych, metod ich identyfikacji, określania techniki wykonania, a nade wszystko projektowania konserwacji i ochrony tego typu obiektów.

Pani dr Monika Stachurska wskazała jako **główne osiągnięcie naukowo-konserwatorskie** określoną część trzutomowego katalogu autorstwa: Heleny Hryszko, Moniki Stachurskiej i Agnieszki Krzemińskiej-Maciejko pt.: „Skarb średniowiecznych paramentów z kościoła Mariackiego w Gdańsku. Katalog zbiorów Muzeum Narodowego w Gdańsku” t. 1–3, Gdańsk: Wydawnictwo Muzeum Narodowego w Gdańsku, 2020. Praca jest interdyscyplinarnym opracowaniem historycznym, konserwatorskim oraz technologiczno-technicznym zróżnicowanych tekstyliów z Bazyliki Mariackiej w Gdańsku obecnie znajdujących się w zbiorach Muzeum Narodowego.

W latach trzydziestych XX wieku szaty i tkaniny liturgiczne z Kościoła NMP w Gdańsku były dużo większe. Walter Mannowsky (1881-1958), dyrektor gdańskiego Muzeum Miejskiego opisując paramenta liturgiczne skatalogował 541 dzieł. Po wojnie pokaźny zbiór został rozproszony. Obecnie zabytki znajdują się oprócz Muzeum Narodowego w Gdańsku, między innymi w Muzeum Świętej Anny w Lubecie oraz Germańskim Muzeum Narodowym w Norymberdze. Paramenty liturgiczne stanowią ważne elementy związane z religią. Wykonanie poszerzonych badań historycznych oraz nowatorskich analiz konserwatorskich tego bezcennego zbioru znacznie poszerzają i uzupełniają zasób wiedzy na temat średniowiecznych materiałów oraz wytworzonych z nich przedmiotów takich jak szaty i akcesoria liturgiczne.

Publikacja łącznie liczy 1128 stron. W trzech tomach opisano wyniki przeprowadzonych badań zespołu 213 zabytkowych obiektów z okresu średniowiecza. Dzieła datowane są na okres od XIII do XVI wieku. Z Bazyliki Mariackiej analizowano zbiór 199 zabytków dodatkowo przebadano 14 innych, wszystkie obecnie przechowywane są w Muzeum Narodowym w

Gdańsku. Publikacja jest wynikiem projektu finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki, pt.: „Interdyscyplinarne opracowanie naukowe zespołu 192 średniowiecznych paramentów liturgicznych z kościoła NMP w Gdańsku, przechowywanego obecnie w Muzeum Narodowym w Gdańsku, ze szczególnym uwzględnieniem badań technologiczno-technicznych” (nr 2013/09/B/HS2/01197) realizowanego w latach 2014-2018. Zespołem złożonym z naukowców z różnych dziedzin kierowała prof. Helena Hryszko. Pani dr Monika Stachurska w projekcie była głównym wykonawcą. Jej rola polegała na rozpoznaniu i opisanu techniki wykonania tkanin jedwabnych (oprócz aksamitów), wełnianych i ozdobnych lnianych. Zajmowała się również planowaniem, doбором rodzaju i zakresu, a nade wszystko interpretacją wyników analiz. Określiła rodzaj materiałów występujących w tkaninach, haftach i pasmanteriach. Wykonała również komputerową rekonstrukcję wzorów tkanin, opracowanie techniczne fotografii. Jest współautorką: fotografii mikroskopowych, opracowania technicznego rysunków wzoru tkanin i wykrojów parametrów, wyboru i układu fotografii. Habilitantka zidentyfikowała i opisała technikę wykonania 123 rodzajów tkanin. Należały do nich lampasy (76 rodzajów), samity (2 rodzaje), adamaszki (18 rodzajów), borty (3 rodzaje) oraz inne „gładkie” jedwabie (7 rodzajów). Zdefiniowała technikę tkanin wełnianych oraz ozdobionych wzorami materiałów lnianych (16 typów). Istotnym wkładem Habilitantki w rozwój dyscypliny sztuki plastycznej i konserwacja dzieł sztuki jest nowatorskie wytyczenie metod diagnozowania technologii i technik dawnych wyrobów tkackich wykonanych w różnych warsztatach i regionach świata. Pani dr Monika Stachurska należy do niewielkiego grona konserwatorów-naukowców zajmujących się znawstwem zabytkowych tkanin. Potwierdzam, że prowadzone przez nią prace pozwalają uzupełniać wiedzę na temat historycznych tkanin w tym przypadku pochodzących z okresu od połowy XIV do początku XVI wieku nie tylko z europejskich, ale także bliskowschodnich warsztatów zajmujących się wytwarzaniem tkanin. Szeroki zakres wielorakich analiz został wykorzystany do określenia technologii i technik wykonania zabytków. Pani dr Monika Stachurska zaangażowała do współpracy wielu naukowców wykonujących nowoczesne badania instrumentalne. Należy podkreślić, że w przypadku badań zabytków rola konserwatora dzieł sztuki powinna być wiodąca. To konserwator wyznacza rodzaj niezbędnych analiz, pobiera materiał do badań planuje i koordynuje ich zakres, a przede wszystkim zbiera cząstkowe wyniki niejednokrotnie skomplikowanych analiz i na ich podstawie wyciąga odpowiednie wnioski. W interpretacji wyników analiz niezbędna jest wiedza, którą konserwator nabywa poprzez doświadczenie obcowania z zabytkiem. Do prawidłowego rozpoznania zabytku niezbędne jest między innymi znawstwo materiałów, dawnych technologii i technik wytwarzania, danego obiektu, określenia stanu zachowania i

przyczyn zniszczeń. Zaprezentowana część publikacji wskazana jako dzieło habilitacyjne opracowane przez Panią dr Monikę Stachurską wskazują na jej umiejętności dotyczące prawidłowego ustalenia zakresu badań, ponad przeciętną wiedzę dotyczącą wytwarzania tkanin oraz wyrobów tekstylnych. Rozbudowanie istniejącego stanu wiedzy dotyczącego sposobu wytwarzania średniowiecznych ozdobnych materii, określenia rodzaju nici w tym tych wykonanych z metalu, barwników organicznych pozwala na bardziej precyzyjne ustalenie zarówno czasu ich powstania jak i proveniencji. W interpretacji dzieł sztuki istotnym jest fachowe znanstwo zagadnień dotyczących technologii i technik wykonania dzieła.

Katalog w części dotyczącej zagadnień konserwatorskich oraz techniki wykonania paramentów liturgicznych stanowi bazę danych do wykorzystania w dalszych pracach związanych z zabytkami tego typu.

Należy podkreślić, że zakres przeprowadzonych prac przez Panią dr Monikę Stachurską nie tylko poszerza dotychczasową wiedzę na temat części zbioru szat liturgicznych z dawnej kolekcji z kościoła Mariackiego w Gdańsku, ale stanowi także materiał pomocny przy określaniu techniki innych zabytków oraz rozpoznania ich pochodzenia w kraju i zagranicą.

Konkluzja

Osiągnięcia habilitacyjne pani dr Moniki Stachurskiej stanowią nowatorski uzupełniający wkład w rozwój dziedziny sztuki, dyscypliny sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki. Dorobek naukowy i artystyczno-konserwatorski jest znaczący i oceniam go pozytywnie. Na polu dydaktycznym i organizacyjnym pani dr Monika Stachurska wykazuje się dużą aktywnością.

Stwierdzam, że osiągnięcia naukowe, konserwatorsko-artystyczne, spełniają wymagania stawiane w art. 219 ust. 1 pkt. 2 i 3 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. -Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz.742 ze zm.). Wnioskuje o dopuszczenie dr Moniki Stachurskiej do dalszych faz postępowania habilitacyjnego.

